

DOI: [10.32702/2307-2105-2018.12.83](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.83)

УДК 657.6

*В. С. Белозерцев,
к. е. н., доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро
М. Г. Гарькавий,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро*

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ОСНОВІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

*V. S. Belozertsev
PhD Econ., associate professor of statistics, account and economic informatics,
Dnieper national university of Oles Gonchar, Dnepr
M. G. Garkavy
undergraduates of 1 year of training of specialty «Account and Taxation»,
Dnieper national university of Oles Gonchar., Dnepr*

ENTREPRENEURSHIP BASED ON E-COMMERCE IN UKRAINE

У статті розглянуто основні нормативно-правові регулювання підприємств електронної комерції, а саме досліджено особливості Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та Закону України «Про електронну комерцію», щодо створення таких підприємств та їх регулювання. Розглянуто різноманітні публікації та дослідження вчених та спеціалістів з даної тематики. Дослідженням особливостей підприємств електронної комерції присвячені праці таких науковців, як: Бутинця Ф.Ф., Плекач В.Л., Нападівської Л.В., Фоміна О.В., Москаленко А., Золотухіна О., Тихонова С. та ін.. Більшість досліджень розкривають особливості створення підприємств електронної комерції. Ознаки нового виду економіки, особливості інформаційної економіки її функціонування досліджуються у працях таких закордонних вчених, як: Д. Бел, П. Друкер, Р. Ентоні, Ю. Іджирі, А. Ч. Літлтон, Ф. Махлуп, Г. Г. Міллер, Т. Умесао, Дж. Г. Сортер. Не зважаючи на суттєві досягнення зазначених вчених у дослідженні питань електронної комерції, окремі ділянки цієї проблематики заслуговують приділення більшої уваги. Зокрема до набуття чинності Закону України «Про електронну комерцію» діяльність підприємств е-бізнесу регламентувалася на підставі низки нормативно-правових актів, що продовжують регламентувати окремі аспекти діяльності підприємств е-комерції та е-бізнесу, не охоплені цим законом. Крім того, у чинному законодавстві мають місце окремі неузгодженості у регламентації організації діяльності онлайн-магазину. У статті висвітлені питання, щодо більш чіткої законодавчої регламентації товарів та послуг, які можуть бути реалізовані за допомогою онлайн-магазинів, а також неузгодженості норм чинного законодавства щодо укладання електронних договорів, так само існує нечіткість у чинному законодавстві, пов'язана із продажем товарів та їх поверненням у процесі здійснення

електронної торгівлі. Ці ділянки у сучасних умовах потребують підвищеної уваги з боку держави.

The article deals with the basic legal regulation of e-commerce enterprises, namely the features of the Civil Code of Ukraine, the Commercial Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On E-Commerce", concerning the establishment of such enterprises and their regulation. Various publications and researches of scientists and specialists on this subject are considered. The research of the peculiarities of e-commerce companies is devoted to the work of such scholars as: Butintsa F.F., Plekach V.L., Napadovskaya L.V., Fomin A.V., Moskalenko A., Zolotukhina O., Tikhonova S. and others. Most studies reveal the peculiarities of creating e-commerce businesses. The signs of a new type of economy, the peculiarities of the information economy of its functioning, are being studied in the writings of such foreign scientists as D. White, P. Drucker, R. Anthony, J. Idzhiri, A. C. Littleton, F. Mahlup, G. G. Miller, T. Umsao, JG Sorter. Despite the significant achievements of these scholars in the study of e-commerce, separate sections of this issue deserve more attention. In particular, before the entry into force of the Law of Ukraine "On e-commerce", the activities of e-business enterprises were regulated on the basis of a number of regulatory acts that continue to regulate certain aspects of the activities of e-commerce and e-business enterprises not covered by this law. In addition, in the current legislation there are some inconsistencies in the regulation of the organization of the online store. The article deals with the issues of clearer legislative regulation of goods and services that can be implemented through online stores, as well as inconsistencies of the current legislation on the conclusion of electronic contracts, as well as the lack of clarity in the current legislation related to the sale of goods and their return in the process of e-commerce. The specified list of regulatory acts and certain inconsistencies in them is incomplete, since the activities of e-business enterprises are diverse and include various aspects of economic activity. These areas in modern conditions require increased attention from the state.

Ключові слова: електронна комерція, електронний бізнес, нормативно-правове регулювання, платіжні системи, електронний товар.

Key words: e-commerce, e-business, legal regulation, payment systems, electronic goods.

Постановка проблеми. Невпинні зміни в економічному житті зумовлюють підприємства змінюватися. В умовах глобалізації, трансформації платіжних систем (PayPal, PrivatMoney, Telegraf), розповсюдження яких є важливим драйвером розвитку економіки, та повсюдного поширення інформаційно-комунікаційних технологій, підприємства зустрічаються із новими викликами, які спрямовують його на наступні шаблі еволюції. Електронний бізнес (е-бізнес), який стрімко поширюється в умовах глобалізації економіки, потребує нових підходів. На даний час, головною умовою розвитку підприємств електронної комерції є нормативно-правове регулювання діяльності таких підприємств. Такі підприємства розвиваються надшвидкими темпами, а його нормативно-правове регулювання значно відстає. Указана проблема виникла на початку XXI ст. через значний розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій, який і призвів до утворення нової економічної діяльності – електронної комерції

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на зменшення темпів зростання світової економіки у більшості країн, все ж таки інтерес до електронної комерції щороку зростає. Про це свідчать різноманітні публікації та дослідження вчених та спеціалістів, як: Бутинця Ф.Ф., Плекач В.Л., Нападівської Л.В., Фоміна О.В., Москаленко А., Золотухіна О., Тихонова С. та ін. [1]. Більшість досліджень розкривають особливості створення підприємств електронної комерції. Ознаки нового виду економіки, особливості інформаційної економіки її функціонування досліджуються у працях таких закордонних вчених, як: Д. Бел, П. Друкер, Р. Ентоні, Ю. Іджірі, А. Ч. Літтлтон, Ф. Махлуп, Г. Г. Міллер, Т. Умсао, Дж. Г. Сортер.

Метою дослідження є вивчення особливостей нормативно-правове регулювання підприємств електронної комерції, їх діяльності та подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Необхідною умовою розвитку нових галузей економіки будь-якої країни та стрімкого зростання їхніх показників є нормативно-правове регулювання діяльності підприємств, що працюють у цих галузях. Це також стосується е-бізнесу в Україні, який розвивається надшвидкими темпами, а його нормативно-правове регулювання значно відстає та уповільнює ці темпи.

Цивільний кодекс України передбачає можливість здійснення будь-якої господарської діяльності в Україні, яка не суперечить чинному законодавству, на підставі цього можна із упевненістю заявляти, що діяльність підприємств е-бізнесу в Україні є легітимною.

Цим кодексом визначається, що торгівля через Інтернет прирівнюється до торгівлі за зразками, що не зобов'язує онлайн-магазини мати стаціонарні пункти продажу. Крім того, Цивільним кодексом України регламентується порядок надання та акцептування оферти (ст. 641–647 ЦКУ) [2], а також питання щодо купівлі-продажу товарів, що виникають під час господарської діяльності між покупцями і продавцями-суб'єктами господарювання [2].

Господарським кодексом України регламентуються основи господарькоторгівельної діяльності, покладені в основу господарської діяльності підприємств е-бізнесу, пов'язаної із діяльністю суб'єктів господарювання із реалізацією продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також інша допоміжна діяльність [3].

Нормативно-правовий акт, який би визначав поняття «е-бізнес» в Україні, наразі, відсутній.

Сьогодні у чинному законодавстві регламентовані лише основні етапи діяльності підприємств, що займаються е-комерцією. Основні положення щодо регламентації господарської діяльності підприємств е-комерції в Україні викладені у Законі України «Про електронну комерцію».

Відповідно до зазначених визначень у Законі України «Про електронну комерцію» поняття «електронна комерція» ширше, ніж поняття «електронна торгівля» [4], проте інші види електронної комерції у зазначеному нормативно-правовому акті не визначені. Поняття «е-бізнес» у чинному законодавстві також не відображено.

Суттєвою відмінністю від традиційного підходу до учасників господарської діяльності у цьому випадку є наявність постачальників послуг проміжного характеру в інформаційній сфері, якими є оператори (провайдери) телекомунікацій, оператори послуг платіжної інфраструктури, реєстратори (адміністратори), що присвоюють мережні ідентифікатори, та інші суб'єкти, що забезпечують передачу та зберігання інформації за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем.

Враховуючи неможливість здійснення електронної комерції поза межами електронного середовища, постачальники послуг проміжного характеру в інформаційній сфері стають важливою частиною господарської діяльності, що здійснюється в електронному середовищі.

До набуття чинності Закону України «Про електронну комерцію» діяльність підприємств е-бізнесу регламентувалася на підставі низки нормативно-правових актів, що продовжують регламентувати окремі аспекти діяльності підприємств е-комерції та е-бізнесу, не охоплені цим законом. Крім того, у чинному законодавстві мають місце окремі неузгодженості у регламентації організації діяльності онлайн-магазину.

Перелік товарів та послуг, які можуть бути реалізовані за допомогою онлайн-магазинів також потребує більш чіткої законодавчої регламентації. Особливості реалізації дистанційним способом спеціальних груп товарів, до яких належать: тютюнові та алкогольні вироби, вогнепальна зброя невійськового призначення та боєприпаси до неї, тощо, повинні бути визначені законодавством, аналогічно до того, як визначені особливості продажу цих товарів традиційним способом. Обмеження прав продавців окремих груп товарів, продаж яких заборонений в електронному середовищі без наявності стаціонарного пункту продажу (алкоголь, медичні препарати). та невизнання веб-сайту зазначених суб'єктів господарювання онлайн-магазином також стримує розвиток онлайн-торгівлі щодо окремих товарних груп. На законодавчому рівні з метою визначення способу оподаткування господарських операцій, пов'язаних із реалізацією товарів, які не мають матеріальної форми необхідно конкретизувати можливі способи оплати електронних товарів. Це можуть бути роялті, паушальні платежі, участь у прибутку, придбання ліцензії тощо.

Невисвітлена низка питань щодо продажу електронних товарів (бухгалтерських програм, комп'ютерних ігор тощо), захисту прав інтелектуальної власності на них і форм оплати за їх використання (роялті, паушальний платіж, придбання ліцензії) може бути вирішена наступним чином: на державному рівні необхідно розробити перелік способів оплати за придбання, використання електронних товарів та визначити порядок їх утримання.

Неузгодженості норм чинного законодавства щодо укладання електронних договорів пов'язані із відсутністю поняття «одноразовий ідентифікатор» у чинному законодавстві, який є аналогом цифрового підпису для споживачів-фізичних осіб, які не є суб'єктами підприємницької діяльності, що може викликати суперечності під час оформлення господарської операції, особливо, її анулювання та механізму укладання електронного договору, за умови здійснення покупцем попередньої оплати. Одним із етапів укладання електронного договору є акцептування оферти. Чинним законодавством передбачено можливість акцептування за допомогою електронного цифрового підпису, а також те, що покупцями онлайн-магазинів можуть бути виключно фізичні особи, які зазвичай не мають електронного цифрового підпису. Іншим способом акцептування електронного договору є здійснення попередньої оплати. Питання, чи потрібно після цього укладати електронний договір чи ні, законодавством не врегульоване. Також існують неузгодженості у чинному законодавстві, пов'язані із продажем товарів та їх поверненням у процесі здійснення електронної торгівлі.

Законодавством передбачено різні способи оплати за товар, зокрема, за допомогою платіжних інструментів, електронними грошима, шляхом переказу коштів, готівкою тощо. А також діє вимога до

продавця – повернути кошти покупцю, у разі якщо він не надав усі необхідні відомості про себе. Якщо покупець використовує такий спосіб оплати (дозволений законодавством) як оплата товару через платіжний термінал, то продавець технічно не має можливості отримати усі необхідні дані про покупця. Цю досить розповсюджену на практиці ситуацію потрібно додатково врегулювати.

Зазначений перелік нормативно-правових актів та окремих неузгодженостей у них є неповним, оскільки діяльність підприємств е-бізнесу є різноманітною та включає різні аспекти господарської діяльності. Головними проблемами вказаних нормативно-правових актів є їх часткова непристосованість до регламентації діяльності підприємств е-бізнесу та суперечність окремих пунктів положенням Закону України «Про електронну комерцію». В Україні регламентація е-бізнесу здійснюється різними нормативно-правовими актами, що прийняті у різний час, мають різну юридичну силу, не завжди відповідають реаліям сучасності та іноді суперечать один одному.

Висновки. Отже, прийняття Закону України «Про електронну комерцію» слід оцінити позитивно, оскільки цей факт вказує на увагу держави до цього виду господарської діяльності та ілюструє спроби ввести вказаний вид бізнесу до правового поля. З іншого боку, багато експертів звертає увагу на недосконалість цього нормативно-правового акта та наявність у ньому численних «білих плям».

Результати дослідження показали, що найбільш висвітленим у чинному законодавстві аспектом щодо діяльності підприємств е-бізнесу в Україні є регламентація діяльності онлайн-магазинів, хоча окремі аспекти потрібно доопрацювати на законодавчому рівні. Це пов'язано із тим, що наразі онлайн-магазини є найбільш популярним і розвиненим видом е-бізнесу в Україні.

Література.

1. Бухгалтерський облік в торгівлі: Підручник / За ред. проф. Бутинця Ф.Ф. та доц. Малюги Н.М. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 576 с.
2. Цивільний кодекс України (ст. 641–647 ЦКУ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Господарський кодекс України (гл. 30 ГКУ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Закон України «Про електронну комерцію». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

References.

1. Butyntsia, F.F. and Maliuhy, N.M. (2002), *Bukhhalters'kyj oblik v torhivli* [Accounting in trade], Ruta, Zhytomyr, Ukraine.
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), “Article 641-647 of the Civil Code of Ukraine”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Accessed 25 Nov 2018).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2004) “Chapter 30 Economic Code of Ukraine”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 25 Nov 2018).
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine “On e-commerce”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (Accessed 25 Nov 2018).

Стаття надійшла до редакції 03.12.2018 р.